

פורום המרצות והמרצים למשפטים למען הדמוקרטיה

נייר עמדה מס' 63 : פגיעה באקדמיה הישראלית – תמונת מצב עדכנית

הופץ ביום 7.5.2025

לצד ניסיונות ההחלשה של מערכת המשפט והתקשורת, הקואליציה מקדמת שורה של מהלכים אשר יפגעו בעצמאותה של האקדמיה הישראלית ובאפשרותה להמשיך לקיים שיתופי פעולה בינלאומיים ולגייס לשורותיה חוקרים מצטיינים. מהלכים אלה כוללים חקיקה המגבילה כניסה של חוקרים זרים לשטח ישראל בשל הבעת עמדות ביקורתיות כלפי ישראל, איומים בשלילת תקציבים ממוסדות מחקר, הגבלת התארגנויות של תאי סטודנטים, הפעלת לחץ להשעיית חוקרים ממשורותיהם, מניעת פרסים מקצועיים בשל התבטאויות פוליטיות, מיסוד ההפליה בין גברים לנשים באמצעות הכשרת מסלולי לימוד נפרדים גם בתארים מתקדמים ופגיעה בערכם של תארים אקדמאיים. לצד זאת, הקואליציה גם פועלת להחלשת גופי המועצה להשכלה גבוהה (מל"ג) באמצעות התערבות במינויים והימנעות מאיוש משרות בכירות בגופים אלה.

בהמשך לנייר עמדה קודם שפרסמנו בנושא,¹ הסקירה הבאה מבקשת לספק עדכון ביחס לסכנות הרובצות לפתחה של האקדמיה בישראל בפתח כנס הקיץ הנוכחי של הכנסת.

התמונה הכללית העולה מן המקובץ היא ניסיון לשנות את פני האקדמיה בישראל ולהגביר את השליטה הפוליטית על התכנים הנחקרים והנלמדים בה. המהלכים שכבר ננקטו בכיוון זה והמהלכים הנוספים שעומדים על הפרק – הכל כמפורט בסקירה שלהלן – עלולים לפגוע פגיעה קשה במחקר, בתנאי ההעסקה של הסגל האקדמי ובזכויות סטודנטים.

תחילה יפורטו להלן הצעות החוק שמקודמות בימים אלה והעלויות לפגוע באקדמיה בישראל. לאחר מכן, הדיון יתמקד בשלושה מהלכים משלימים שהקואליציה מובילה: פגיעה במעמדם של תארים אקדמיים; שיתוק עבודת המל"ג; התערבות בהחלטות אקדמיות-מקצועיות.

¹ "נייר עמדה מס' 42 : אין אקדמיה בלי דמוקרטיה – מה זה בעצם אומר? פגיעת ההפיכה המשטרית באקדמיה ובסגל האקדמי" פורום המרצות והמרצים למשפטים למען הדמוקרטיה (14.4.2023) : pp42 : <https://www.lawprofssforum.org/post/>

1. יוזמות חקיקה

הצעת חוק	תוכן ההצעה	הסכנה	סטטוס עדכני
חוק הכניסה לישראל (תיקון מס' 40), התשפ"ה-2025, ס"ח 314.	איסור על מתן אשרת כניסה לישראל לאדם שאינו אזרח ישראלי או בעל אשרת קבע, אם הוא או ארגון שהוא פועל בעבור פרסם: (1) קריאה לחרם על ישראל; (2) דברי הכחשת שואה; (3) דברי הכחשת טבח ה-7.10.23; (4) תמיכה בהעמדה לדין של ישראלים במדינת חוץ או בבי"ד בין-לאומי בשל פעולות שעשו במסגרת תפקידים ביטחוניים.	תימנע באופן רחב כניסה של גורמים בינלאומיים ביקורתיים כלפי ישראל. התוצאה עלולה להיות פגיעה קשה באפשרות של גופים ישראלים, בהם גופי מחקר, לשתף פעולה עם גורמים בינלאומיים – פגיעה שתוביל לכידוד האקדמיה הישראלית. בפרט, מאחר שהחוק מגביל גם את כניסתם של אישים בשל פעולות של הארגונים שאליהם הם משתייכים, אקדמאים הפועלים במוסדות שקראו לחרם על ישראל או להעמיד לדין חיילי צה"ל, עלולים לא לקבל אשרת כניסה, אפילו אם הם עצמם אינם מחזיקים בעמדות אלה.	הצעת החוק התקבלה (19.2.2025). הוגשו עתירות נגד חוקתיות החוק.
הצעת חוק זכויות הסטודנט (תיקון מס' 10) (איסור הסתה לטרור ופעילות בלתי חוקית במסגרת פעילות ציבורית מאורגנת של סטודנטים), התשפ"ה-2025, ה"ח 144. + הצעת חוק זכויות הסטודנט (תיקון - הרחקת סטודנטים תומכי טרור ממוסד לימוד ופירוק תאים תומכי טרור), התשפ"ג-2023, פ/2368/25. *הצעות החוק נידונו תחילה יחדיו ובהמשך פוצלו. חברת כנסת יוזמת: לימור סון הר מלך.	הצעות החוק אוסרות על תאי סטודנטים להביע תמיכה במאבק מזוין של מדינת אויב או של ארגון טרור או גלגות הזדהות עםם. בנוסף, מוסדות אקדמיים יחויבו לקבוע בתקנון איסור על פעילות ציבורית מאורגנת האסורה על פי דין, ובכלל זה איסור גילוי הזדהות עם ארגון טרור והסתה לטרור. מוסדות אקדמיים יידרשו לפטר בהליך מהיר – ללא צורך בהודעה מוקדמת ובמתן פיצויי פיטורים – מרצים שהסיתו במעשיהם לטרור או תמכו בארגון או במעשה טרור. יינקטו סנקציות תקציביות נגד מוסדות אקדמיים שלא יקיימו הוראה זו.	ישנו חשש שהחוק ישמש להשתקת סטודנטים ביקורתיים כלפי מדינות הממשלה וסטודנטים מקבוצות מיעוט. התוצאה תהיה פגיעה בחופש הביטוי ובחופש ההתארגנות של סטודנטים, ובמיוחד התארגנות של סטודנטים לא יהודים. כמו כן, הצעות החוק מבקשות למשטר את הניהול הפנימי של האוניברסיטאות באמצעות חיוב הכללתם של הסדרי משמעת מפורשים בתקנוני המוסדות, תוך פגיעה בחופש האקדמי המובטח להם.	בהכנה לקריאה שנייה ושלישית.
הצעת חוק להשכלה גבוהה (תיקון - פיטורי סגל אקדמי בשל הסתה או תמיכה בטרור והפחתת תקציב), התשפ"ד-2024, פ/4684/25. (״חוק ההשתקה״) חברי כנסת יוזמים: אופיר כץ, יבגני סובה, יוסף טייב, מתן כהנא, לימור סון הר מלך, יצחק פינדרוס.	הגורם שיקבע מהי הסתה או תמיכה במעשה טרור אינו בית המשפט, אלא המל"ג, שבראשו עומד שר החינוך (גורם פוליטי). כך, המל"ג יוכל (1) לקבוע כי התבטאויותיו של מרצה מהוות הסתה או תמיכה בטרור גם מבלי שאותו מרצה הועמד לדין או אפילו הוגשה נגדו תלונה במשטרה, ו-(2) לנקוט בסנקציות תקציביות כלפי מוסד שלא יפעל לפטרו. ההצעה עלולה לאפשר לפיכך רדיפה של מרצים בשל דעותיהם ופגיעה בתנאי העסקתם; או לחלופין, פגיעה בתקציבים של מוסדות אקדמיים שיסרבו לעשות כן.	הכנה לקריאה ראשונה.	

הצעת חוק	תוכן ההצעה	הסכנה	סטטוס עדכני
		בנוסף, הצעת החוק תשבש את יחסי העבודה התקינים בין הנהלת האוניברסיטה לחברי הסגל האקדמי, תהפוך את הנהלות האוניברסיטה לגופי בילוש ומעקב אחר חברי הסגל, ותייצר אוירה המצננת התבטאויות – גם כאשר מדובר בביקורת לגיטימית. לצד זאת, הצעת החוק גם עשויה להקשות על האקדמיה להזים טענות המושמעות מפי גורמים זרים כי האקדמיה בישראל משמשת "זרוע ארוכה" של השלטון ונעדרת עצמאות מחשבתית. זאת, בדומה לאוניברסיטאות בטורקיה, הונגריה ורוסיה.	
הצעת חוק העמותות (תיקון) - תרומה מישות מדינית (זרה), התשפ"ה-2024, 5222/25/פ.	חבר כנסת יוזם: אריאל קלנר.	(1) הטלת מס בגובה 80% על תרומות הניתנות לעמותות מיישיות מדיניות זרות. (2) חסימת הגישה לערכאות שיפוטיות לעמותות שעיקרן מימון מגיע מיישיות מדיניות זרות, אם אינן מתוקצבות על ידי המדינה. (3) שר האוצר יהא מוסמך לפטור ארגונים מהמס האמור.	הכנה לקריאה ראשונה.
הצעת חוק להגנה על אנשי ציבור ישראלים מפני פעילות של בית הדין הפלילי הבין-לאומי בהאג כנגד מדינת ישראל, התשפ"ד-2024, 4711/25/פ.	חבר כנסת יוזם: עמית הלוי.	מוצע, בין היתר, כי העונש על מסירת מידע לבית הדין הפלילי בהאג (ICC), לרבות פרסום מידע, יהיה 5 שנות מאסר, ואם מדובר במסירה של ידיעה סודית – מאסר עולם.	הכנה לקריאה ראשונה.
הצעת חוק זכויות הסטודנט (תיקון מס' 10) (מסלולי לימוד נפרדים בתארים מתקדמים), התשפ"ה-2025, ה"ח 238 + תיקון חוק איסור הפליה (ממוסד בהסכמים קואליציוניים).	חברת כנסת יוזמת: לימור סון הר מלך.	מוצע להרחיב את האפשרות לקיים מסלולי לימוד נפרדים באקדמיה, גם לתואר שני ולתואר שלישי.	הונחה על שולחן הכנסת לקריאה ראשונה.
		פגיעה בשוויון. פגיעה בתנאי ההעסקה של חברות סגל.	

² ראו "גילוי דעת: הקואליציה מקדמת חקיקה שתצמצם את המרחב הדמוקרטי בישראל באופן חסר תקדים" פורום המרצות והמרצים למשפטים למען הדמוקרטיה (25.2.25) : <https://www.lawprofsforum.org/post/democraticbacksliding>

הצעת חוק	תוכן ההצעה	הסכנה	סטטוס עדכני
הצעת חוק המועצה להשכלה גבוהה (תיקון - הפחתת תקצוב בשל אי-הנפת דגל המדינה), התשפ"ג-2022, פ/273/25. חבר כנסת יוזם: אליהו רביבו (במקור - גלית דיסטאל-אטבריאן, אך שמה הוסר מההצעה עת הפכה לשרה).	מוצע להפחית 10% מתקציבם של מוסדות אקדמיים שלא יניפו דרך קבע את דגל המדינה, בפרט בכניסה הראשית לקמפוס.	ניסיון להגביר את שליטת הממשלה על המתרחש בקמפוסים.	הונחה על שולחן הכנסת לדיון מוקדם.
הצעת חוק המועצה להשכלה גבוהה (תיקון - איסור הנפת דגל של ישות עוינת במוסד מוכר), התשפ"ג-2022, פ/964/25. חבר כנסת יוזם: חנוך מלביצקי.	מוסדות לא יאפשרו להניף בשטחן דגל של "מדינת אויב, הרשות הפלסטינית או ישות טרור". יופחת תקציב בגובה 10% של מוסדות שלא יקיימו הוראה זו. סטודנט או איש סגל שיניפו דגל של ישות כאמור יושעו מהמוסד לתקופה של 6 חודשים. סטודנט שיניף דגל של ישות כאמור בשנית יורחק לצמיתות מהלימודים במוסד ותישלל זכאותו לתואר אקדמי בישראל או להכרה בתואר אקדמי מחוץ לישראל לתקופה של 10 שנים. איש סגל שיניף דגל של ישות כאמור בשנית, יורחק לצמיתות מכל פעילות אקדמית במוסד מוכר בישראל.	פגיעה בחופש הביטוי ובחופש ההפגנה, וסימון מרחבי ההשכלה הגבוהה כאזורים חשודים הנתונים למשטור חריג של דעות. ענישה לא מידתית.	הונחה על שולחן הכנסת לדיון מוקדם.
הצעת חוק המועצה להשכלה גבוהה (תיקון - הגבלת שיתוף פעולה בין מוסד אקדמי לבין ארגון הפועל נגד מדינת ישראל), התשפ"ג-2023, פ/1602/25. חברת כנסת יוזמת: לימור סון הר מלך.	שר החינוך יהיה רשאי להפחית מן הסכומים המועברים למוסדות אקדמיים המקיימים שיתוף פעולה עם מוסדות שבפעילותם: (1) שללו את קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית; (2) קראו להעמיד לדין חיילי צה"ל בערכאות בינלאומיות; (3) תמכו במאבק מזוין, של מדינת אויב או של ארגון טרור, נגד מדינת ישראל;	פגיעה בחופש הביטוי והמחקר. מתן סמכות רחבה לגורם פוליטי - שר החינוך - לשלול תקציבים ממוסדות אקדמיים ולקבוע אגב כך מה מהווה הסתה או תמיכה במדינת אויב או ארגון טרור.	הונחה על שולחן הכנסת לדיון מוקדם.

הצעת חוק	תוכן ההצעה	הסכנה	סטטוס עדכני
	(4) קראו לחרם ותמכו בחרם, משיכת השקעות או הטלת סנקציות על מדינת ישראל או אזרחיה; (5) הסיתו לגזענות או לאלימות.		
הצעת חוק הסדרת העיסוק במקצועות הבריאות (תיקון - מתן תעודה במקצועות הבריאות לבעלי הכשרה מקצועית) (הוראת שעה), התשפ"ג-2023, פ/2554/25.	ביטול דרישת תואר אקדמי לצורך קבלת רישיון לעסוק ברבים ממקצועות הבריאות, ומתן אפשרות להחליפה בהכשרה מקצועית במוסדות שאינם מוכרים על ידי המל"ג. ראו הרחבה להלן.	פגיעה קשה באיכות הטיפול הניתן לאזרחים בתחומי הבריאות.	הונחה על שולחן הכנסת לדיון מוקדם.

2. פגיעה בערכם של תארים אקדמיים

היבט נוסף של הפגיעה באקדמיה מתבטא בצעדים לפיחות במעמדם של תארים אקדמיים. דוגמה מובהקת לכך נתונה בהסכמים הקואליציוניים של מפלגת הליכוד עם מפלגות ש"ס ויהדות התורה, לפיהם יופחתו עד מאד תנאי הסף הנדרשים לעיסוק בחלק ממקצועות הבריאות.³

בין היתר, ההסכמים קובעים כי לא יידרש עוד תואר אקדמי לעיסוק במקצועות הבריאות במסגרות חינוך וטיפול בקהילה (בקופות חולים); כי לימודי מקצוע פרא-רפואיים חוץ-אקדמיים,⁴ שאינם מפוקחים על ידי המל"ג, יוכלו לקבל הכרה ממשרד הבריאות כשקולים ללימודי תואר ראשון; וכי הכשרה מקצועית לא אקדמית בהיקף דומה לתואר שני, תוכל להקנות זכאות לתעודת מטפל באמצעות אומנויות.⁵ כלומר, על פי ההסכמים הקואליציוניים, ובניגוד למצב כיום, לימודי תעודה במוסדות שאינם מפוקחים על ידי המל"ג, כדוגמת סמינרים לנשים חרדיות, יאפשרו לעסוק ברבים ממקצועות הבריאות.

ברם, הפיקוח החיצוני של המל"ג על תוכניות הלימוד במוסדות האקדמיים נועד לספק לציבור הגנה מפני טיפולים בריאותיים רשלניים. בהיעדר פיקוח, יהפכו המקצועות הפרא-רפואיים לפרוצים והציבור עלול לקבל טיפול בלתי מקצועי ולהיפגע. כמו כן, מטפלות חרדיות ותיקות מעידות כי ההכשרה הניתנת בסמינרים החרדיים לקויה ובלתי מספקת, שכן חלק מהנושאים הרלוונטיים לתחום הטיפול, כמו מחלות נפש ומיניות, מצונזרים בהם ואינם נלמדים כלל, מטעמי דת. בהתאם, יש קונצנזוס רחב כי הפחתת הדרישות האקדמיות במקצוע הטיפול באמצעות אמנות, למשל, תוביל לפגיעה באיכות הטיפול הניתן לילדים.⁶

³ בעקבות הסכמים אלה הוגשה גם הצעת חוק הסדרת העיסוק במקצועות הבריאות (תיקון - מתן תעודה במקצועות הבריאות לבעלי הכשרה מקצועית) (הוראת שעה), התשפ"ג-2023, פ/2554/25.

⁴ לימודים הכוללים בין היתר ריפוי בעיסוק, פיזיותרפיה, טיפול בהפרעות בתקשורת, תזונה, קרימינולוגיה קלינית, פודיאטריה, פודיאטריה ניתוחית וכירופרקטיקה.

⁵ ראו סעיף 193 להסכם קואליציוני לכינון הממשלה ה-37 בין מפלגת הליכוד למפלגת יהדות התורה (28.12.2022) וסעיף 167 להסכם קואליציוני לכינון הממשלה ה-37 בין מפלגת הליכוד למפלגת ש"ס (28.12.2022).

⁶ רוני לינדר וטלי חרותי-סובר "דומה לתואר ראשון": מערכת הבריאות בדרך להצפה במטפלים בלי תואר אקדמי "TheMarker (29.12.2022) <https://www.themarker.com/news/health/2022-12-29/ty-article/premium/00000185-59b4-d878-a995->

התומכים בביטול תנאי הסף האקדמיים טוענים כי המהלך יקדם שוויון של האוכלוסייה החרדית ברווחה ובתעסוקה, שכן ההצעות יסייעו להתגבר על מחסור בהיצע מטפלים באוכלוסייה החרדית, בפרט בפריפריה, ויסייע לנשים חרדיות בוגרות סמינרים להשתלב בשוק התעסוקה כמטפלות. הגם שמדובר במטרות ראויות, דומה כי אין דבר בינן לבין ההצעה שעל הפרק.

ביטול הדרישה להשכלה אקדמית לא יקדם שירותי בריאות איכותיים לציבור החרדי אלא יתמרץ אספקת שירותים באיכות ירודה, שיינתנו על ידי מטפלים ללא הכשרה מתאימה. בנוסף, ההצעה תעודד נשים חרדיות להמשיך ללמוד בסמינרים במקום לרכוש השכלה גבוהה. ההצעה לא תסייע לפיכך לשלב נשים חרדיות בשוק התעסוקה במשרות ראויות, אלא תיצור עבורן משרות "מדרג נמוך" ותתייג אותן ככוח עבודה ירוד.⁷

אם כן, ההצעת לבטל את תנאי הסף להשכלה האקדמית, הנדרשת כיום לעיסוק ברבים ממקצועות הבריאות, תפגע בראש ובראשונה באוכלוסייה החרדית, אשר תקבל טיפול רפואי באיכות ירודה, ובהמשך היא עלולה לפגוע גם באוכלוסייה הכללית עקב התפשטות של נורמות ירודות במקצועות הפרא-רפואיים וקושי לאתר מטפלים מקצועיים. יתרה מכך, לאחר שייכנסו למערכת מטפלים רבים ללא השכלה אקדמית יהיה קשה להחזיר את הגלגל לאחור ולהבחין בין מטפלים מקצועיים למטפלים ללא הכשרה מתאימה.

3. שיתוק המועצה להשכלה גבוהה

לצד יוזמות חקיקה, שר החינוך מנסה לשלוט באקדמיה באמצעות השפעה על מינויים למשרות בכירות במל"ג ובוועדה לתכנון ולתקצוב (ות"ת) – הגופים הרגולטוריים המרכזיים ביותר בחייה של האקדמיה בישראל, הן במישור האקדמי והן במישור התקציבי-ניהולי.

כך, למשל, תפקיד מנכ"ל המל"ג אינו מאויש במינוי קבוע מאז שנת 2019, באופן אשר מסב נזק לתפקוד המועצה. המועמדת שקידם השר קיש לתפקיד נפסלה על ידי הוועדה לבדיקת מינויים ברשות החברות הממשלתיות, בשל אי-עמידה בתנאי הסף, וכעת השר מסרב למנות לתפקיד אחד משני המועמדים האחרים שהוצעו על ידי ועדת האיתור לתפקיד. במקום זאת, השר הורה להקים ועדת איתור חדשה, באופן המעורר חשד בדבר טוהר כוונותיו. גם תפקיד סגן יושב ראש המל"ג אינו מאויש כיום, שכן המועמד שקידם השר קיש לא נבחר בשתי הצבעות שנערכו במועצה, ולא נעשה ניסיון מצידו לקדם מועמד מוסכם אחר.

4. התערבות בהחלטות אקדמיות-מקצועיות

התערבות בהחלטות ועדת פרס ישראל משיקולים פוליטיים – לאחר שוועדת פרס ישראל הודיעה כי בחרה בפרופ' אווה אילוז לקבל את פרס ישראל בסוציולוגיה, הודיע שר החינוך, ח"כ יואב קיש, לוועדה כי הוא פוסל את זכייתה של פרופ' אילוז, מכיוון שהייתה חתומה ב-2021 על פנייה לבית הדין הבינלאומי הפלילי בהאג בדרישה לחקור אם ישראל ביצעה פשעי מלחמה. קיש תיאר פנייה זו בתור "אידיאולוגיה אנטי ישראלית

⁵dbec2f20000; ישראל גינצבורג "טיפול באומנויות' בסמינרים: אנשי המקצוע מפחדים וזועקים" **כיכר השבת** (19.1.2023) <https://www.kikar.co.il/haredim-news/435924>

⁷ להרחבה ראו לילך לוריא "הורדת תנאי הסף לעיסוק במקצועות פרא-רפואיים: צמצום או הרחבה של אי-השוויון?" **פורום עיוני משפט (תגובות משפט)** מז' (11.5.2023) <https://www.taulawreview.sites.tau.ac.il/post/lilachlurie>

מובהקת".⁸ לאחר התערבותו של קיש, אחת מחברות ועדת הפרס שינתה את עמדתה והוועדה לא הצליחה להגיע להסכמה על מועמד זוכה.

צעד זה של קיש מצטרף להתערבויות קודמות שלו בחלוקת הפרס. כך, בשנה שעברה קיש החליט לבטל את כל פרסי ישראל ולהעניק את הפרס רק בקטגוריית "תקומה", לאחר שוועדת הפרס בקטגוריית יזמות בחרה באיל ולדמן, המזוהה עם המחאה נגד ההפיכה המשפטית.⁹

5. סיכום

לנוכח ריבוי הניסיונות להצר את צעדיה של האקדמיה הישראלית ולפגוע בה, יש לחזור ולהדגיש עד כמה חיונית היא השמירה על חירויות המחשבה והביטוי באקדמיה – בלעדיון לא תוכל להתקיים אקדמיה הראויה לשמה ופגיעה בהן תדרדר מטה את האקדמיה הישראלית. בה בעת, יש לבצר – ובוודאי שלא להחליש – את עצמאותה המוסדית של האקדמיה הישראלית כדי לאפשר את פריחתה, לשמור על מעמדה הבינלאומי ובעיקר, כדי להבטיח שיושרה ושיקולים מקצועיים, ולא שיקולים הזרים לה, ינהגו בה. לכן, בין השאר, יש להקפיד הקפדה רבה שיישמרו הוראותיו של סעיף 15 לחוק המועצה להשכלה גבוהה, התשי"ח-1958, שכותרתו "חופש אקדמי", בו נקבע כך:

מוסד [אקדמי] מוכר הוא בן חורין לכלכל עניניו האקדמיים והמינהליים, במסגרת תקציבו, כטוב בעיניו. בסעיף זה, "ענינים אקדמיים ומינהליים" – לרבות קביעת תכנית מחקר והוראה, מינוי רשויות המוסד, מינוי מורים והעלאתם בדרגה, קביעת שיטת הוראה ולימוד, וכל פעולה מדעית, חינוכית או משקית אחרת.

הוראה זו קובעת את החופש האקדמי כעקרון יסודי, מתוך הבנה ששמירה עליו חיונית כדי לאפשר לאקדמיה למלא את ייעודה המרכזיים – חיפוש אחר האמת, הרחבת הידע האנושי והנחלתו – כמו גם השמירה על החירות בחברה דמוקרטית. אכן, לאקדמיה תפקיד קריטי לא רק בקידום המחקר, ביצירה והנחלת ידע, ובהכשרה של כוח אדם מקצועי, אלא גם ביצירת מרחב אינטלקטואלי להערכת העולם סביב בצורה שקולה ומבוססת-ידע. לכן, היא מהווה מוסד חברתי חשוב מאין-כמותו; מוסד שבו ניתן – ואף נדרש – לקיים דיון ביקורתי, מעמיק ומושכל בפועל של מוסדות מדינה. נראה שבדיוק מסיבה זו מבקשת הקואליציה לצמצם את תחום המחיה של החופש האקדמי.

צעדי הממשלה בשנתיים האחרונות, אשר כבר הובילו להידרדרותה של ישראל במדד הדמוקרטיה V-DEM לדרגת "דמוקרטיה אלקטורלית" (להבדיל ממעמדה האיתן כ"דמוקרטיה ליברלית" משך שנים רבות), מסכנים את המוסדות הדמוקרטיים בישראל ובכלל זה את האקדמיה הישראלית. המהלכים עליהם עמדנו בנייר עמדה זה מגמתם אחת: פגיעה באוטונומיה של המוסדות האקדמיים ובחופש האקדמי. בכך הם מצטרפים לצעדים הנוספים של הממשלה התוקפים את יסודות הדמוקרטיה הישראלית.

לכן, יש לשוב ולהזכיר כי "אין דמוקרטיה ללא אקדמיה", וכי המשך קידום הצעדים המפורטים במסמך זה יפגע באקדמיה הישראלית ובכך ידרדר עוד את הדמוקרטיה הישראלית.

⁸ ראו "גילוי דעת: סירובו של השר קיש להעניק את פרס ישראל לפרופ' אווה אילוז אינו חוקי" פורום המרצות והמרצים למשפטים למען הדמוקרטיה (25.3.25): https://www.lawprofsforum.org/post/lawprof_evailouz.

⁹ לצד זאת, הוגשו הצעות חוק בנושא המבקשות לקבוע כי לא יוענק פרס ישראל למי שקרא לחרם על ישראל. ראו למשל הצעת חוק למניעת פגיעה במדינת ישראל באמצעות חרם (תיקון – מניעת זכאות לפרס), התשפ"ג-2022, פ/915/25.

נייר עמדה זה נכתב על ידי עו"ד איל גלזר ופרופ' יאיר שגיא
העירו: ד"ר אורי אהרונסון, ד"ר רונית לוי-שנור וד"ר מיטל פינטו